

ŞUT VE KATAR 2022:

FIFA DÜNYA KUPASI'NDA

AFRİKA ÜLKELERİ

“

Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1930 yılındaki ilk kupada yer almadı. Fransa, Belçika ve Romanya ulusal takımlarının aynı gemide antrenman yaparak gittikleri Uruguay'da kolonyalizm yönetimleri altında oldukları için yer almayan Afrika ülkeleri ilk kez 1934 yılında İtalya'nın ev sahipliğinde gerçekleşen kupada temsil edildi.

”

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

Katılımcı ülke sayısının 32 olmasıyla, her dört yılda bir farklı kıtada düzenlenmesiyle ve binlerce insan tarafından izlenmesiyle uluslararası futbol festivali sayılmasının yanında bir uluslararası ilişkiler turnuvası olarak da değerlendirilebilecek Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) Dünya Kupası'nın yirmi ikincisi Katar'ın ev sahipliğinde 20 Kasım 2022 tarihinde başladı. Açılış maçını Fe-

nerbahçe'de top oynayan Enner Valencia'nın ev sahibi Katar'a attığı iki golle Ekvador'un kazandığı turnuvanın ikinci günündeyseniz Hollanda, Sahraaltı Afrika ülkesi Senegal'i son on dakikada attığı iki golle mağlup etmeyi başardı. Senegal sezon başında Liverpool'dan Bayern Münih'e transfer olan golcüsü Sadio Mané'nin eksikliğini çok hissetti. Senegal 2022 FIFA Dünya Kupası'na Sahraaltı Afrika'dan katılan tek takım değildir. Sahraaltı'nın batısındaki Nijerya, Kamerun ve Gana gruplarındaki üç maçtan olabildiğince puan top-

layıp üst turlara kalmak için mücadelede edeceklerdir. Bunun yanında Fas ve Tunus da turnuvaya Kuzey Afrika'dan katılan takımlar olarak dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle Afrika Katar'da 5 ülke ile temsil edilmektedir.

DÜNYA KUPALARINDA AFRİKA ÜLKELERİNİN ULUSAL TAKIMLARI

Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1930 yılındaki ilk kupada yer almadı. Fransa, Belçika ve Romanya ulusal takımlarının aynı gemide antrenman yaparak git-

tikleri Uruguay'da kolonyalizm yönetimleri altında oldukları için yer almayan Afrika ülkeleri ilk kez 1934 yılında İtalya'nın ev sahipliğinde gerçekleşen kupada temsil edildi. Final maçında Çekoslovakya'ya çok sert bir vuruşla gol atan İtalyan Schiavo'nun "Topa vurmak için gereken gücü nasıl buldun?" sorusu gelince "O umutsuzluğun gücüydü" diye cevap verdiği 1934 Dünya Kupası'nda Mısır ilk turda Macaristan'a 4-2 yenilerek elendi. Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1970 yılında Meksika'da düzenlenen turnuvada hiç yer almadılar.

Alman Gerd Müller'in 10 golle gol kralı olduğu, Brezilyalı Jairzinho'nun ise 7 golle Thomas Müller'i izlediği turnuvaya dördüncü gruptan katılan Fas, Batı Almanya'ya 2-1 ve Peru'ya 3-0 yenilip Bulgaristan ile 1-1 berabere kalınca grubu sonuncu bitirerek elendi. O yıla kadar Kuzey Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının temsil ettiği Afrika kıtasının Sahraaltı bölgesi şimdiki adı Demokratik Kongo Cumhuriyeti olan fakat o zamanlar Zaire adıyla anılan ülkenin ulusal takımının 1974 yılında Batı Almanya'nın ev sahipliğindeki turnuvada ilk kez ortaya çıktı. Türk hakem Doğan Babacan'ın da hakem olarak görev yaptığı turnuvada Johan Cruyff'un total futbolu ve Alman Franz Beckenbauer'in driblingleriyle insanların kendinden geçtiği turnuvaya Zaire ikinci gruptan katıldı. İskoçya'ya 2-0, Yugoslavya'ya 9-0, üçüncü maçta ise Brezilya'ya 3-0 yenilen Zaire grupta sonuncu oldu ve elendi. Alman Karl-Heinz Rummenige'nin yıldızlaştığı ve Arjantin'in düzenlediği 1978 kupasında Sahraaltı Afrika ülkelerinin ulusal takımları yoktu ancak Kuzey Afrika ülkesi Tunus'un ulusal takımı yer alıyordu.

Turnuvaya ikinci gruptan katılan Tunus, Meksika'yı 3-1 yense de ikinci maçta Polonya'ya 1-0 kaybettiği ve üçüncü maçta Batı Almanya ile 0-0 berabere kaldığı için üçüncü oldu ve elendi. Ancak Tunus, ulusal takımının bir Dünya Kupası'nda galibiyet aldığı ilk Afrika ülkesi oldu. 1982 yılında İspanya'nın düzenlediği turnuvaya ise ilk kez bir Kuzey Afrika ve Sahraaltı Afrika ülkesinin ulusla takımları birlikte katıldı. 1970 Dünya Kupası öncesinde futbol

yüzünden birbiriyle savaşıyor Honduras'ın ve El Salvador'un yer aldığı, Arjantinli Maradona'nın, Macar Kiss'in, Belçikalı Colemans'ın, özgün penaltı tarzıyla Panenka penaltısını dünya futbol literatürüne sokan Çekoslovak Panenka'nın, Kuzey İrlandalı Best'in, Brezilyalı Zico'nun yıldızlaştığı, Kuveyt Futbol Federasyonu Başkanı Şeyh Ek Sabah'ın Fransa maçında hakemin kararına itiraz etmek için sahaya atıldığı turnuvada Kuzey Afrika Cezayir'le, Sahraaltı Afrika da Kamerun'la temsil edildi. Birinci gruptaki Kamerun Peru'yla, Polonya'yla, üçüncü maçta ise İtal-

ya'yla 1-1 berabere kalarak üçüncü sırada elendi. İkinci grupta yer alan Cezayir ise Batı Almanya'yı 2-1 yenmesine, Avusturya'ya 2-0 kaybetmesine, Şili'yi 2-1 yenmesine rağmen grupta üçüncü olarak elendi. Bu turnuvada Batı Almanya ve Avusturya ulusla takımlarının aralarında anlaşarak son maçta 1-1 berabere kaldıkları iddia edildi. Batı Almanya, Avusturya'yı 1-0 yenseydi Cezayir çeyrek finale kalacaktı. Yine de Cezayir dünya futboluna Madjer ve Belloumi gibi iki önemli yıldız tanıtmış oldu. 1986 yılında yine Meksika'nın düzenlediği ve İngiltere maçında elle

attığı gole “Tanrı’nın eli” diyen Maradona’nın, İspanyol Butrageno’nun, Danimarkalı Laudrup’un, İngiliz Lineker’in yıldızlaştığı turnuvaya Kuzey Afrika’dan yine sadece Cezayir ve Fas katıldı. Cezayir Kuzey İrlanda ile 1-1 berabere kalıp, Brezilya’ya 1-0, İspanya’ya 3-0 yenilip ikinci grupta son sırada yer alarak elendi. Fas ise Polonya’yla ve İngiltere’yle 0-0 berabere kalıp Portekiz’i 3-1 yenince Dünya Kupası tarihinde grubunu lider olarak tamamlayan ve ikinci tura kalan ilk Afrika ülkesi oldu. Fas bu turda Batı Almanya’ya 1-0 yenilip elendi.

“
1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) düzenlediği kupa, Afrika ülkeleri için ayrı bir önem taşıyordu. Kuzey ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ilk kez bir kupaya üç takımla katıldılar.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SÜREÇ

1990 yılında İtalya’nın düzenlediği kupaya Afrika Sahraaltı’ndan Kamerun’la ve kuzeyden Mısır’la ka-

tıldı. Mısır F grubunda Hollanda’ya 1-0 kaybetti, İrlanda’yla 0-0 berabere kaldı, üçüncü maçta ise İngiltere’ye 1-0 yenildi ve elendi. B grubunda Kamerun ise Arjantin’i 1-0, Romanya’yı 2-1 yenip, Sovyetler Birliği’ne 4-0 yenilse de gruptan lider olarak çıkan ve ikinci tura katılmaya hak kazanan ilk Sahraaltı Afrika ülkesi oldu. Eleme maçlarında Angola’yla Nijerya arasında oynanan maçta Nijeryalı Samuel Okwaraji’nin kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmesi, Sovyetler Birliği’nden Valeri Nepomniachy’nin yönettiği Kamerun’un futbolu bırakmış ve Réunion Adası’nda yarı profesyonel oynayan 38 yaşındaki Roger Milla’yı ulusal takıma çağırması ve Milla’nın grup maçında Romanya’ya iki gol, ikinci turda Kolombiya’ya iki gol atması, Arjantinli Diego Maradona’nın Napoli’de İtalya’yla Arjantin karşı karşıya gelirken o dönem futbol oynadığı Napoli takımının taraftarına “Size Afrikalı diyenleri, sizi kendinizden saymayan İtalyanları mı destekleyeceksiniz yoksa sizin Diego’nuzu mu?” diye sorması turnuvaya iz bıraktı. Kamerun ikinci turda Kolombiya’yı yendi ve çeyrek finale kalan ilk Afrika ülkesi ulusal takımı oldu. Ancak Kamerun çeyrek finalde İngiltere’ye 3-2 yenilerek turnuvaya veda etti.

1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) düzenlediği kupa, Afrika ülkeleri için ayrı bir önem taşıyordu. Kuzey ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ilk kez bir kupaya üç takımla katıldılar. Kamerun grubunda İsveç’le 2-2 berabere kaldı, Brezilya’ya 3-0, Rusya’ya 6-1 yenilerek elendi. Kupaya ilk kez katılan Nijerya ise Bulgaristan’ı 3-1 yendi, Arjantin’e 2-1 yenildi, Yunanistan’ı

2-0 yenerek ikinci tura kaldı. Nijerya ikinci turda İtalya'ya Roberto Baggio'nun iki golüyle 2-1 yenilerek elendi. Aynı Baggio finalde Brezilya'ya penaltı atamayarak kupayı İtalya'nın kaybetmesinde rol oynadı. Fas ise F Grubu'nda Suudi Arabistan'a 2-1, Belçika'ya 1-0, Hollanda'ya ise 2-1 kaybederek sonucu sırada kaldı ve elendi. Nijeryalı Amokachi, Amunike ve Fenerbahçe'nin efsanelerinden Jay Jay Okocha turnuvarın Afrikalı yıldızlarındandı. Fransa'nın düzenlediği 1998 Dünya Kupası'nda ilk kez Afrika'dan beş ülkenin ulusal takımları katıldı. A Grubunda Fas Norveç'le 2-2-berabere kaldı, Brezilya'ya 3-0 kaybetti, İskoçya'yı 3-0 yenerek üçüncü oldu ve elendi. B Grubu'nda Kamerun Avusturya'yla 1-1 berabere kaldı, İtalya'ya 3-0 kaybetti, Şili ile 1-1 berabere kalarak grupta sonuncu oldu ve elendi. C Grubu'nda Güney Afrika Fransa'ya 3-0 yenildi, Danimarka ile 1-1, Suudi Arabistan'la 2-2 berabere kaldı ve grubu üçüncü sırada bitirerek turnuvadan elendi. D Grubu'nda ise Nijerya İspanya'yı 3-2, Bulgaristan'ı 1-0 yendi, Paraguay'a 3-1 yenilerek grubu lider olarak tamamladı ve ikinci tura kaldı. Nijerya ikinci turda Danimarka'ya 4-1 kaybederek turnuvaya veda etti. G Grubunda ise Tunus İngiltere'ye 2-0, Kolombiya'ya 1-0 kaybetti, Romanya ile 1-1 berabere kalarak son sırada yer aldı ve elendi. Brezilyalı Ronaldo, İtalyan Vieri, İtalyan Baggio, Fransız Zidane, Hollandalı Kluyvert, Meksikalı Hernandez, Güney Afrikalı Fish turnuvada yıldızlaştı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile İran'ın grup maçı herkesin en çok izlediği maçlardan biri oldu.

Güney Kore'nin ve Japonya'nın ortak düzenledikleri 2002 Dünya Kupası'nda ise Afrika'dan yine 5 ülkenin ulusal takımları vardı.

“
2010 yılındaki kupa ise ilk kez Afrika'da Güney Afrika'nın ev sahipliğinde gerçekleşti. Kupanın organizasyonu için Güney Afrika'nın, Fas'ın, Mısır'ın, Libya'nın ve Tunus'un aday olduğu turnuvayı Güney Afrika 14 oyla alarak organizasyon için kazandı. Afrika 6 takımla en çok bu turnuvada temsil edilmiş oldu.”

Türkiye'nin de 1954 yılındaki kupadan sonra katıldığı ilk turnuva olan bu kupada A Grubu'nda Senegal Fransa'yı 1-0 yenerek, Danimarka'yla 1-1, Uruguay'la ise 3-3 berabere kalarak grubu ikinci sırada bitirdi ve ikinci tura kaldı. B Grubu'nda Güney Afrika Paraguay'la 2-2 berabere kalarak, Slovenya'yı 1-0 yenerek, İspanya'ya 3-2 yenilerek üçüncü oldu ve elendi. E Grubu'nda Kamerun İrlanda'yla 1-1 berabere kalarak, Suudi Arabistan'ı 1-0 yenerek, Almanya'ya 2-0 yenilerek elendi. F Grubu'nda Nijerya Arjantin'e 1-0, İsveç'e 2-1 yenilerek ve İngiltere'yle 0-0 berabere kalarak sonuncu oldu ve elendi. Tunus H Grubu'nda Rusya'ya 2-0 yenildi, Belçika'yla

1-1 berabere kaldı, Japonya'ya 2-0 yenildi ve sonucu olarak elendi. İkinci turda İsveç'i 2-1 yenen Senegal Dünya Kupası'nda çeyrek finale kaldı ancak çeyrek finalde Türkiye'ye İlhan Mansız'dan 94.dakikada yediği golle elendi. 2006 yılında Almanya'nın düzenlediği kupada ise 5 Afrika takımından 4 tanesi Sahraaltındandı. C Grubu'nda Fildişi Sahili Arjantin'e ve Hollanda'ya 2-1 yenilip Sırbistan'ı 3-2 yendi ama üçüncü olduğu için elendi. D Grubu'nda Angola ilk maçında Portekiz'e 1-0 yenildi, Meksika'yla 0-0, İran'la 0-0 berabere kaldı ve üçüncü olarak elendi. E Grubu'nda Gana İtalya'ya 2-0 yenildi, Çek Cumhuriyeti'ni 2-0 yendi, Amerika Birleşik Devletle-

ri'ni 2-1 yenerek ikinci sıradan ikinci tura kaldı. G Grubu'nda Togo Güney Kore'ye, İsviçre'ye ve Fransa'ya 2-0 yenilerek grubu son sırada tamamladı ve elendi. H grubunda Tunus Suudi Arabistan'la 2-2 berabere kaldı, İspanya'ya 3-1, Ukrayna'ya 1-0 yenildi ve elendi. Gana ikinci turda Brezilya'ya 3-1 yenilip turnuvaya veda etti. Fransız Zidane'nin finalde İtalyan Matreazzi'ye kafa attığı turnuvada Afrika ülkelerinin ulusal takımları yine çeyrek finalden sonrasını göremediler.

AFRİKA'NIN EV SAHİPLİĞİ VE DOHA DÜNYA KUPASI

2010 yılındaki kupa ise ilk kez Afrika'da Güney Afrika'nın ev sa-

hipliğinde gerçekleşti. Kupanın organizasyonu için Güney Afrika'nın, Fas'ın, Mısır'ın, Libya'nın ve Tunus'un aday olduğu turnuvayı Güney Afrika 14 oyla alarak organizasyon için kazandı. Afrika 6 takımla en çok bu turnuvada temsil edilmiş oldu. Arjantinli Maradona'nın, uzaylı olarak anılan Messi'nin teknik direktörü olduğu kupada A Grubu'ndaki Güney Afrika Meksika'yla 1-1 berabere kaldı, Uruguay'a 3-0 yenildi, Fransa'yı 2-1 yendi ancak üçüncü olarak elendi. B Grubu'nda Nijerya Arjantin'e 1-0, Yunanistan'a 2-1 yenildi, Güney Kore'yle 2-2 berabere kaldı ve sonuncu olarak elendi. C Grubu'nda Cezayir Slovenya'ya 1-0 yenildi, İngiltere'yle 0-0 berabere

kaldı, Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) 1-0 yenildi ve sonuncu sırada kalarak elendi. D Grubu'nda Gana Sırbistan'ı 1-0 yendi, Avustralya ile 1-1 berabere kaldı, Almanya'ya 1-0 yenildi ve ikinci olarak ikinci tura yükseldi. E Grubu'nda Kamerun Japonya'ya 1-0, Danimarka'ya 2-1, Hollanda'ya 2-1 yenildi ve sonuncu sırada kalarak elendi. G Grubu'nda Fildişi Sahili Portekiz'le 0-0 berabere kaldı, Brezilya'ya 3-1 yenildi, Kuzey Kore'yi 3-0 yendi ve üçüncü olarak elendi. Vuvuzelaların ön plana çıktığı bu turnuvaya Fildişi Sahili oyuncusu Drogba ve Ganalı Gyan Afrika adına damga vurdu.

2014 yılında Brezilya'nın düzenlediği kupada ise Afrika'dan yine beş ülkenin ulusal takımları yer aldı. A grubunda Kamerun Meksika'ya 1-0, Hırvatistan'a 4-0, Brezilya'ya 4-1 yenilerek son sırada kalarak elendi. C Grubu'nda Fildişi Sahili Japonya'yı 1-0 yendi, Kolombiya'ya ve Yunanistan'a 2-1 yenilerek üçüncü sırada turnuvadan elendi. F Grubu'nda Nijerya İran'la 0-0 berabere kaldı, Bosna Hersek'i 1-0 yendi, Arjantin'e 3-2 yenildi ve ikinci sırada ikinci tura yükseldi. G Grubu'nda Gana Amerika'ya 2-1 yenildi, Almanya'yla 2-2 berabere kaldı, Portekiz'e 2-1 yenildi ve son sırada kalarak elendi. H Grubu'nda Cezayir Belçika'ya 2-1 yenildi, Güney Kore'yi 4-2 yendi, Rusya'yla 1-1 berabere kaldı ve ikinci sıradan ikinci tura yükseldi. 2014 Dünya Kupası iki Afrika ülkesinin ulusal takımlarının aynı anda ikinci tura yükseldiği ilk turnuva oldu. Bu turnuvada Kolombiyalı ve eski Galatasaraylı Faryd Mondragon 43 yaşında sahaya çıkarak Dünya Kupası'ndaki en yaşlı

oyuncu unvanını Kamerunlu Roger Milla'dan devraldı. Ekvador'un ise turnuvadaki tüm gollerini Fenerbahçeli Enner Valencia attı. 2018 yılında Rusya'daki Dünya Kupası'nda ilk kez üç Kuzey Afrika ülkesinin ulusal takımları yer aldı. A Grubu'nda Mısır Uruguay'a 1-0, Rusya'ya 3-1, Uruguay'a 3-0 yenildi ve son sırada kalarak elendi. B Grubu'nda Fas İran'a 1-0, Portekiz'e 1-0 yenildi, İspanya'yla 2-2 berabere kaldı ve son sırada elendi. D Grubu'nda Nijerya Hırvatistan'a 2-1 yenildi, İzlanda'yı 2-0 yendi, Arjantin'e 2-1 yenildi ve üçüncü sırada kalarak elendi. G Grubu'nda Tunus İngiltere'ye 2-1, Belçika'ya 5-2 yenildi, Panama'yı 2-1 yendi ve üçüncü sırada kalarak elendi. H Grubunda ise Senegal Polonya'ya 2-1 yenildi, Japonya'yla 2-2 berabere kaldı ve

Kolombiya'yı 1-0 yenerek üçüncü sırada kalarak elendi.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1938 yılından 1950 yılına kadar ara verilen FIFA Dünya Kupası'na şu ana kadar toplam 13 Afrika ülkesinin ulusal takımları katıldı. Kuzey Afrika'dan Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır, Sahraaltı Afrika'dan ise Kamerun, Senegal, Nijerya, Fildişi Sahili, Gana, Togo, Angola, Güney Afrika ve Zaire (Demokratik Kongo) kupada üst turlara çıkabilmek için mücadele ettiler. Kuzey Afrika ülkeleri arasında bir tek Libya kupaya katılmadı, Sahraaltı Afrika'dan ise katılan 9 takımın beşi Batı bölgesindedir. Tüm turnuvalarda toplam 2548 gol atıldı, Afrika takımlarının attığı gol sayısı ise 116 oldu. Kamerun ve Nijerya on sekizer, Fas on beş, Tunus ve Cezayir on ikişer, Senegal ve Güney

Afrika onar, Fildişi Sahili dokuz, Gana sekiz, Mısır üç, Angola ise bir gol attı. Turnuvalar boyunca Togo ve Zaire gol atamadılar. Kamerun kupalara sekiz, Fas, Tunus ve Nijerya altı, Gana ve Cezayir dört, Senegal ve Fildişi Sahili üç, Güney Afrika iki, Mısır üç, Togo, Zaire ve Angola ise bir kez katıldı. Kamerun kupalara en çok katılan Afrika ülkesi oldu. Sonuç olarak Afrika kupada en yüksek olarak çeyrek finalde temsil edildi, Afrika takımları çeyrek finalden sonrasına şu ana kadar geçemediler. Afrika takımlarının Dünya Kupaları'ndaki maceraları değerli spor gazetecisi Mert Aydın'ın Dünya Kupası Tarihi kitabında ve her zaman sevgiyle anacağımız büyük usta Halit Kıvanç'ın Kupaların Kupası Dünya Kupası kitabında ayrıntılı şekilde okunabilir.

“ İlk defa bu kupada kupaya katılan Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının tüm teknik direktörleri Afrikalı oldu. Bu takımlardan Senegal, Kamerun, Gana ilk maçlarını kaybederken Fas ve Tunus berabere kaldı. Kupanın Afrika için en ilginç anlarından biri de 24 Kasım 2022 tarihinde oynanan Kamerun-İsviçre maçında Kamerun doğumlu olup İsviçre ulusal takımında oynamayı tercih eden Breel Embolo'nun Kamerun'a attığı golden sonra sevinmemesi oldu.

”

Katar'daki 2022 Dünya Kupası Afrika için ayrı bir öneme sahip. İlk defa bu kupada kupaya katılan Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının tüm teknik direktörleri Afrikalı oldu. Bu takımlardan Senegal, Kamerun, Gana ilk maçlarını kaybederken Fas ve Tunus berabere kaldı. Kupanın Afrika için en ilginç anlarından biri de 24 Kasım 2022 tarihinde oynanan Kamerun-İsviçre maçında Kamerun doğumlu olup İsviçre ulusal takımında oynamayı tercih eden Breel Embolo'nun Kamerun'a attığı golden sonra sevinmemesi oldu. Afrika takımları her ne kadar ilk maçlarında galibiyet alamazlar da oynadıkları oyunla ve biraz da gelecek maçlarda şanslarının yanında olmasıyla ikinci tura kalabilir. Ancak önemli olan çeyrek final barajını geçmeleri ki bunu da çok iyi biliyorlar. Sonuç olarak, bu kupada ve geçmişteki kupalarda olmak üzere, Afrika ülkelerinin ulusal takımları dinamik oyunlarıyla her zaman dikkat çekmeyi başardı. Bu yılın sonuna doğru Afrika Uluslar Kupası Kadınlar Şampiyonası'nın da başlayacağı düşünülürse Afrika futbolunun yükselişte olduğu da bir gerçek. ■

